

Notitie uitgangspunten ruimtelijke kwaliteit Ecoducten Jac P. Thijsse en Oud Reemst

te Ede

April 2008



Inleiding

Ruimtelijke kwaliteit 9 ecopassages

De Provincie Gelderland is in samenwerking met Rijkswaterstaat en Prorail belast met de aanleg van een 9-tal ecopassages, waarvan er 6 in Gelderland liggen. Voor de natuur is dit prachtig. Maar het zijn ook grote civiele kunstwerken, die veel impact zullen hebben op de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving.

Ecopassages worden over of onder (snel)wegen gerealiseerd, die dwars door mooie natuurrijke landschappen lopen. Dit stelt kwaliteitseisen aan de landschappelijke inpassing en de bouwkundige vormgeving.

Totstandkoming van deze notitie

De opdrachtgevende partijen hebben aan het Gelders Genootschap en de dienst Landelijk Gebied gevraagd om in overleg met de gemeenten en hun welstandscommissie uitgangspunten te formuleren voor de ruimtelijke kwaliteit van de ecoducten, met de bedoeling dat deze als kader kunnen dienen voor de welstandsbeoordeling in het kader van de bouwvergunning. In dit verband heeft met ambtenaren en leden van de welstandscommissie van de gemeente Ede een workshop plaatsgevonden. Op basis van de resultaten van deze workshop is voorliggende notitie toegespitst op de wensen van de gemeente Ede voor de ecoduct Jac P. Thijssen en Oud Reemst

Doel en status van deze notitie

In dit document zijn de uitgangspunten verwoord, die van toepassing zijn op de ruimtelijke kwaliteit van de twee aan te leggen ecopassages in de gemeente Ede. Deze uitgangspunten worden door de opdrachtgevende partijen gehanteerd bij opdrachtverlening, realisatie en beheer. Deze uitgangspunten vormen tevens het beoordelingskader voor de gemeente Ede bij de vergunningverlening, waarbij zij zich laten adviseren door haar Welstandscommissie.

Opbouw van deze notitie

Eerst worden de uitgangspunten gegeven, die gelden voor de beide ecoducten in Ede. Vervolgens worden de algemene uitgangspunten gegeven, die gelden voor alle 9 ecopassages. Wanneer tegenstrijdige interpretatie mogelijk is, wordt voorrang gegeven aan de specifieke uitgangspunten voor de ecoducten in de gemeente Ede.



Locatie Jac.P. Thijse ecoduct

Ecoduct Jac. P. Thijsse

Te kruisen infrastructuur:	A12
Stuwallengebied:	Veluwe
Subgebied:	Renkumse Enclave
Gemeenten:	Ede en Renkum
Provincie:	Gelderland

Beschrijving

Kenmerkend voor deze locatie is de zogenaamde Renkumse Enclave, een agrarisch cultuurlandschap te midden van het natuurgebied van de Veluwe. Hoewel dit cultuurlandschap een natuurfunctie krijgt is het beleid van de gemeenten en de provincie om typische kenmerken van dit cultuurlandschap te behouden. Kenmerken van de locatie zijn:

- de openheid van de enclave met lange zichtlijnen in zuidoostelijke richting, in contrast met de beslotenheid van het bestaande natuurgebied.
- een rationele verkaveling van de enclave met lijnvormige elementen, laanstructuren en strakke bosranden
- het terrein loopt op in oostelijke richting langs de A12. Bij de Kruislaan ligt de A12 hoger dan de omgeving en in het oosten ligt de A12 ingegraven.
- relatief smalle zijbermen
- smalle middenberm

De Renkumse enclave onderscheidt zich nu door zijn openheid en zijn rationele structuur van het bos rondom. In de beleving vanaf de A12 vormt deze openheid vooral in zuidelijke richting een aantrekkelijke afwisseling in het bosgebied van de Veluwe. De beukenlaan, die de A12 onder een flauwe hoek kruist, markeert de grens tussen het bosgebied van Planken Wambuis en de Renkumse enclave. Deze laan heeft een cultuurhistorische waarde.

De agrarische functie van de Renkumse enclave is recentelijk vervangen door een natuurfunctie. Waar de rijksweg A12 door de Renkumse enclave doorsnijdt is het ecoduct J.P. Thijsse geprojecteerd. Door de realisatie van dit ecoduct, de aan- en aflooptaluds naar het ecoduct en de natuurontwikkeling van de Renkumse enclave verandert de ruimtelijke situatie ter plaatse ingrijpend. De beleving van de openheid van de enclave vanaf de A12 zal grotendeels verdwijnen.

Ontwerpopgave

Aansluiting landschap

- Binnen de kaders van de enclave wordt een kunstmatige heuvel gemaakt met de top ter plaatse van het ecoduct. Uit die heuvel wordt de ruimte voor de snelweg als het ware uitgesneden. Het ecoduct wordt een ecoduct, zoals in een insnijding.
- In de beleving van de snelweg, maakt de huidige beleving van de enclave plaats voor de ervaring van het doorsnijden van een kunstmatige heuvel.
- In de beleving vanuit het natuurgebied wordt de snelweg rond het ecoduct "ingepakt" in een kunstmatige heuvel. De heuvel en de grondwallen langs de snelweg schermen het natuurgebied af voor geluid en licht vanaf de snelweg.
- De toe te voegen elementen in de zin van het ecoduct, de aan- en aflooptaluds en de grondwallen, dienen een plek te krijgen in het oorspronkelijke gebied van de Renkumse enclave. Aan de noordzijde wordt dit gebied begrensd door de historische beukenlaan op de grens van Planken Wambuis. Deze wordt gehandhaafd als relict. Daarom zal de oploop naar het ecoduct zal naar deze laan steiler aflopen. De kunstmatige heuvel zal naar de westzijde en de zuidzijde flauw aflopen en naar de noordzijde en de oostzijde relatief steiler aflopen.
- Bij het voorgaande punt moet worden opgemerkt dat het handhaven van de laan op de huidige maaiveldhoogte uit cultuurhistorische en ruimtelijke overwegingen de voorkeur heeft. Wanneer dit tot gevolg zou hebben, dat niet tegemoet gekomen kan worden aan de ecologische doelen, dan zal een andere oplossing gezocht moeten worden, die recht doet aan de situatie. Enerzijds het zichtbaar houden van de historische lijn en anderzijds het zichtbaar laten zijn van de heuvel als toevoeging aan het bestaande landschap.

Het ecoduct

- Het ecoduct overspant in één gebaar de snelweg en de zijbermen. De zijbermen zijn obstakelvrij.
- Het routeontwerp A12 is van toepassing op dit ecoduct. Overigens laat het routeontwerp juist voor ecoducten ruimte voor een locatie eigen vormgeving.

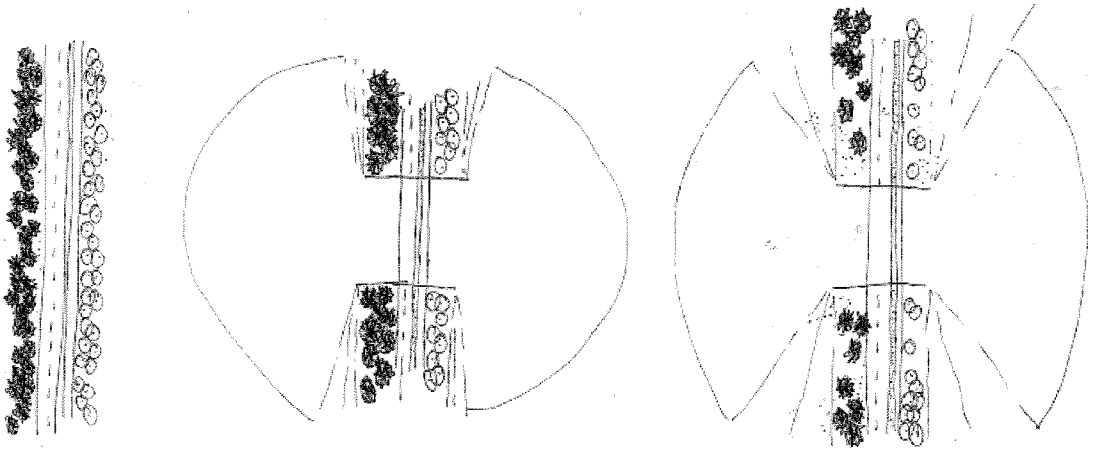
- De bovenzijde van de grondwallen op het ecoduct verbeeldt in het aanzicht vanaf de weg de denkbeeldige maaiveldhoogte en sluit vanzelfsprekend aan op de hoogte van aangrenzend maaiveld en/of eventuele toeleidende grondwallen (de bovenzijde van het grondlichaam van het ecoduct kan dus lager zijn dan de grondwallen, die in het aanzicht zichtbaar zijn).
- In de beleving vanaf de snelweg vormen het aanzicht van de taluds langs de snelweg (met daarop eventuele grondwallen) en het aanzicht van het ecoduct (met daarop grondwallen) één geheel. Dit blijkt uit een overeenkomstige hellingshoek en vegetatie.
- Voor de lichtafscherming worden alleen grondwallen gebruikt.
- De grondwal op een natuurlijke, organische manier aansluiten op het maaiveld in de omgeving (flauwe taluds en afrondingen toepassen).

Onderdelen

- Kunstmatige voorzieningen die de snelweg ondersteunen (portalen, verlichting van de weg etc.) niet in de omgeving van het ecoduct. Wanneer deze noodzakelijk zijn kiezen voor een vorm en situering, die zo min mogelijk afbreuk doen aan de beleving van het landschap/het ecoduct.
- Het ecoduct wordt niet aangelicht.



Locatie ecoduct Oud Reemst



ECODUCT OUD REEMST
4-4-08 gk

Schets situering ecoduct Oud Reemst

Ecoduct Oud - Reemst

Te kruisen infrastructuur:	N310 Arnhem Otterlo
Stuwallengebied:	Veluwe
Subgebied:	Oud - Reemsterveld
Gemeente:	Ede
Provincie:	Gelderland

Beschrijving

De weg van Arnhem naar Otterlo voert door een uitgestrekt natuurgebied, dat bestaat uit grote uitgestrekte heidevelden en boscomplexen. Vanaf weg is er beperkt zicht op de uitgestrektheid van het landschap. Houtwallen liggen tussen de weg en de hekwerken rond de natuurgebieden. De weg is een lange, rechte lijn, die de glooiingen in het landschap grotendeels volgt. Komende uit de richting Arnhem daalt de weg vanaf de kleine, historisch waardevolle, oorspronkelijk agrarische enclave Oud-Reemst en ligt daarna min of meer op maaiveld, dat wel sterk wisselt in hoogte. Langs de weg ligt een fietspad, dat iets hoger ligt dan de weg.

Omdat het ecoduct over de weg wordt aangelegd in een gebied, dat behoudens de houtwallen langs de weg relatief open is, is de visuele impact voor het wegbeeld en de omgeving groot. Er ontstaat een relatief groot, kunstmatig element in een landschap, dat nu nog vrijwel onaangetaast is. De gebruikers van de weg, waaronder ook fietsers en wandelaars, zullen onder het ecoduct door gaan.

Ontwerpopgave

Aansluiting landschap

- Een belangrijk uitgangspunt voor het ontwerp van het ecoduct is de wens om de houtopstanden langs de weg zoveel mogelijk te sparen. Daardoor kan de impact van het ecoduct op de beleving vanaf de weg beperkt worden gehouden. De "landhoofden" van het ecoduct liggen verscholen in deze houtopstanden.
- In de zone van de singelbeplanting wordt de ecopassage uitgevoerd als een grondlichaam met relatief steile taluds. Het grondlichaam loopt enigszins af in de richting van het natuurgebied.
- Toeleidende grondwallen worden achter de singelbeplanting geplaatst, evenwijdig aan de bestaande hekwerken.
- De op- en afloop naar het ecoduct sluiten organisch aan op het bestaande reliëf van de aangrenzende natuurgebieden.

Het ecoduct

- Het ecoduct wordt vormgegeven als een strakke grondwal, die haaks op de wegas staat, met daarin een ruime doorgang t.b.v. de weg, het fietspad en de zijbermen. De bestaande ligging van de weg en het fietspad handhaven.
- De doorgang wordt in het aanzicht als één helder gebaar vormgegeven (zelfde vorm voor ontmoeting aanzicht met zijwanden en met plafonds).
- Om ruim doorzicht te bieden zijn steunpunten in midden- en zijbermen ongewenst. De "landhoofden" liggen verscholen in deze houtopstanden langs de weg.
- Voor fietsers ligt er een belangrijke route langs weg. In het ontwerp moet iedere suggestie van een enge onderdoorgang worden vermeden. Dat wil zeggen dat er voldoende vrije ruimte is ter weerszijden van het fietspad, dat er doorzicht is onderdoor het ecoduct over het fietspad op ooghoogte van de fietser, en dat wanden en plafond hoogwaardig zijn afgewerkt en voldoende licht reflecteren.
- Uitgangspunt voor de ecoducten op de Veluwe is steeds vooral het landschap te laten "spreken". Wat betreft de vormgeving past een zekere ingetogenheid. De vormgeving van het ecoduct moet bijdragen aan de beleving van het landschap. Daarom dient het ecoduct een natuurlijke uitstraling te krijgen, met zo min mogelijk steen en beton in het zicht en zoveel mogelijk gebiedseigen vegetatie. (de constructie rond de doorgang in het aanzicht verjongen)
- De bovenzijde van de grondwallen op het ecoduct verbeeldt in het aanzicht vanaf de weg de denkbeeldige maaiveldhoogte en sluit vanzelfsprekend aan op de hoogte van aangrenzend maaiveld en/of eventuele toeleidende grondwallen. (de bovenzijde van het grondlichaam van het ecoduct kan dus lager zijn dan de grondwallen, die in het aanzicht zichtbaar zijn.)
- Voor de lichtafscherming wordt alleen grondwerk gebruikt.
- Het ecoduct wordt niet aangelicht. Eventueel beperkte verlichting van het fietspad onder het ecoduct, geïntegreerd in de constructie en niet uitstralend naar de omgeving,

Uitgangspunten Ruimtelijke Kwaliteit Voor de 9 ecopassages algemeen

De ontwerpogave

Bij de beoordeling van de vormgeving gaat het om de impact van de totale ingreep op de beleving vanuit de omgeving. De ruimtelijke ontwerpogave van de ecopassage omvat het civiele kunstwerk en de landschappelijke inrichting van de omgeving, waaronder grondwerk, beplanting etc. Uiteindelijk dient een zorgvuldig vormgegeven samenhangend geheel te ontstaan, zowel vanuit de beleving vanaf de weg als vanaf de omgeving.

Beleving vanaf de (snel)weg

Bijzondere landschappen, bijzondere snelwegen

Bij de aanleg van de snelwegen door de stuwwallencomplexen is veel aandacht besteed aan de beleving van het landschap. Waar mogelijk zijn brede middenbermen toegepast, die de weggebruiker intense beleving van het landschap geven. De zijbermen op de ingesneden trajecten hebben vaak een ruim talud, dat de beleving van het landschap versterkt. Waar mogelijk werden bestaande landschapelementen als lanen verwerkt in het ontwerp. Bij de aanleg werden zo min mogelijk kunstmatige objecten als vangrail, portalen, verlichtingmasten etc. toegepast. Helaas is het aantal van dit objecten in de loop der tijd sterk toegenomen, waardoor de snelweg steeds meer een eigen wereld wordt en het landschap minder zuiver beleefd kan worden.

De ecopassage, een bijzonder kunstwerk

Ecopassages liggen in fraaie landschappen. Alle situaties zijn verschillend.

- Elke locatie vraagt om maatwerk.
- Uitgangspunt is steeds vooral het landschap te laten "spreken". Wat betreft de vormgeving past een zekere ingetogenheid. De vormgeving van het ecoduct moet bijdragen aan de beleving van het landschap. Daarom dienen ecoducten een natuurlijke uitstraling te krijgen, met zo min mogelijk steen en beton in het zicht en zoveel mogelijk natuurlijk talud, gras en struiken.
- Kunstmatige voorzieningen die de snelweg ondersteunen (portalen, verlichting van de weg etc.) in de omgeving van ecoducten zo veel mogelijk beperken. Wanneer deze toch noodzakelijk zijn kiezen voor een vorm en situering, die zo min mogelijk afbreuk doen aan de beleving van het landschap.

Opeenvolging van beelden

Rijdend over de snelweg is sprake van een opeenvolging van beelden. Een zekere continuïteit in het wegprofiel en in wegbeeld geef rust en herkenbaarheid. Waar het wegbeeld verandert zijn duidelijke overgangen ontworpen. Het wegbehoop is bepalend voor de beleving. Bij een recht tracé benader je een ecoduct anders dan bij een meanderend tracé.

- Streven naar continuïteit in het wegbeeld is een belangrijk uitgangspunt voor alle werken rond de weg. Het profiel van de weg, inclusief open bermen, loopt door. Een ecoduct zal de beleving van die continuïteit beperken, maar biedt anderzijds kansen om de beoogde beleving van het landschap te intensiveren. De vormgeving van het ecoduct sluit daarom aan en speelt in op de landschappelijke kenmerken van het wegbeeld.
- Nabij overgangen in het wegbeeld kan een ecoduct dat het zicht afsluit bijdragen aan het dramatiseren van een overgang.
- Bij een recht tracé kijk je min meer recht tegen het ecoduct aan. Het is belangrijk dat open bermen en taluds enigszins doorlopen en dat steunpunten zijn geplaatst op een gelijke positie als bij nabijgelegen constructies over de weg.
- Bij een gebogen tracé is er een duidelijk onderscheid in de beleving van de buitenbocht en de binnenbocht. Steunpunten, die voor de weggebruiker niet recht achter elkaar staan, kunnen een onrustig beeld veroorzaken en het doorzicht belemmeren. Continuïteit van bermen en taluds in de binnenbocht is hier belangrijk.

Zijbermen en Middenbermen

Hierbij gaat het om maatvoering, het reliëf, de hoogteligging van de weg ten opzichte van de omgeving, de mate van openheid of geslotenheid, harde randen of zachte randen, de plaats en de vorm van wegelementen (verlichting, portalen, vangrail, afrastering). Verder is van belang in hoeverre deze kenmerken systematisch variëren.

- Open bermen en taluds lopen in beginsel enigszins vrij door onder het ecoduct.
- Overigens vinden de landschappelijke kenmerken van bermen en taluds hun voortzetting in het aanzicht van het viaduct.
- Landhoofden van ecoducten worden opgenomen in het landschap.
- De positie van eventuele steunpunten correspondeert met nabijgelegen viaducten.
- Bij afscherpende voorzieningen aansluiten op bestaande terreinomstandigheden en taludhellingen. Rasters niet in het zicht plaatsen.

Hoogteligging t.o.v. omgeving

Hierbij gaat het om de aansluiting van de bovenzijde van de grondlaag op het viaduct op het maaiveld in de omgeving.

- Uitgangspunt is zo soepel mogelijk aan te sluiten op het van nature aanwezige reliëf.
- Wanneer de weg voldoende diep is ingesneden dient de bovenzijde van de grondlaag het oorspronkelijke reliëf zo veel mogelijk te herstellen.
- Wanneer het ecoduct hoger ligt dan de omgeving zijn de aansluitende taluds in open landschappen ook zichtbaar vanaf de weg. Afscherpende voorzieningen zoals grondwallen moeten aansluiten op de aanwezige taluds en het aanwezige reliëf ter plaatse.
- Wanneer de ecopassage onder de weg doorgaat ontstaat er zicht op de omgeving vanaf het viaduct. Dan zijn wellicht hekwerken of licht afscherpende voorzieningen nodig aan de zijkant van het viaduct. Uitgangspunt is een geïntegreerde vormgeving van het zijaanzicht van de ecopassage opdat een rustig beeld ontstaat.

Uniek ontwerp, branding en vormfamilies

Omdat de locaties verschillend zijn, zal steeds een relatief uniek ontwerp gewenst zijn.

- De ecoducten moeten onderscheidend zijn van elkaar.
- Elke ecopassage krijgt in het aanzicht een sterk en herkenbaar silhouet; een duidelijk gebaar dat een antwoord geeft op de situatie en de opgave ter plaatse. De randen van het de ecoducten krijgen een zekere plasticiteit, die aansluit bij de natuurlijke vormen in het landschap.
- De naam van de ecopassage aan beide zijden duidelijk leesbaar en zichtbaar verwerken in het ontwerp van het aanzicht van het ecoduct, evenals de naam van het gebied "Utrechtse Heuvelrug", "Sallandse Heuvelrug", "Veluwe".

Via subtiele vormkenmerken wordt echter bijdragen aan een zekere branding. Branding kan plaatsvinden per gebied en per route. Branding kan worden gezocht in bijvoorbeeld een bepaalde profilering van randdetails, balustrades, kleur- en materiaalgebruik, de vorm en de plaats van steunpunten, naamsaanduidingen en andere vormkenmerken. Welke kenmerken worden gekozen is afhankelijk van de situatie of reeds aanwezige of bedachte vormkenmerken.

- De ecoducten zijn ook een kenmerkend onderdeel van het stuwwallenlandschap. Daarom wordt voor de ecoducten gestreefd naar een branding per gebied: de Veluwe, de Sallandse Heuvelrug en de Utrechtse Heuvelrug.
- In het bijzonder bij de Veluwe biedt dit project mogelijkheden. Voor de Veluwe wordt uitgegaan van een sterk landschappelijke en natuurlijke uitstraling van de ecoducten met toepassing van gebiedseigen beplanting in het bijzonder heide. De bestaande ecoducten bij Kootwijkerbroek en Woeste Hoeve hebben reeds een natuurlijke uitstraling.
- Voor de Utrechtse Heuvelrug wordt gedacht aan een meer compacte landschappelijke uitstraling in combinatie met betonelementen, die minder dominant zijn dan bij het bestaande ecoduct Leuserheide.
- Bij de Sallandse Heuvelrug wordt aansluiting gezocht bij het combiplan Nijverdal.
- Bij sommige routes is sprake van een vormfamilie en/of zijn hierover afspraken gemaakt. Dit laatste is het geval bij de A12 en de A27. Deze laten juist voor ecoducten ruimte voor een gebiedgebonden vormgeving.
- Uitgangspunt bij de beoordeling is dat voor een subtiele branding van ecoducten een overtuigend idee is uitwerkt.

Afwerking van de onderdelen

- Alle zichtbare onderdelen van het ecoduct maken intergraal onderdeel uit van het architectonische ontwerp.
- De vormgeving van het ecoduct moet bijdragen aan de beleving van het landschap. Daarom dienen ecoducten een natuurlijke uitstraling te krijgen, met zo min mogelijk steen en beton in het zicht en zoveel mogelijk natuurlijk talud, gras en struiken.
- De afwerking van wanden, steunpunten, plafond en aanzichten is hoogwaardig. Aangetoond moet worden dat vervuiling en veroudering de kwaliteit van de vormgeving niet aantast. De oppervlakken zijn niet gevoelig voor graffiti.
- Extra aandacht is nodig voor de afwerking, wanneer deze van invloed is op de beleving van belangrijke fiets- of voetgangersroutes.
- De ruimte onder het ecoduct kan beperkt worden aangeliicht om de vorm van het ecoduct te doen spreken.
- Kunstmatige voorzieningen die de snelweg ondersteunen (portalen, verlichting van de weg etc.) in de omgeving van ecoducten zo veel mogelijk beperken. Wanneer deze toch noodzakelijk zijn kiezen voor een vorm en situering, die zo min mogelijk afbreuk doen aan de beleving van het landschap.

Beleving vanuit de omgeving

De beleving vanuit de omgeving speelt vooral een rol in open landschappen en wanneer het ecoduct hoger ligt dan het landschap.

Hoogteligging t.o.v. omgeving

Bij de beleving vanaf de weg is een aantal uitgangspunten gegeven, die ook vanuit de omgeving een rol spelen.

- Wanneer het ecoduct hoger ligt dan de omgeving dienen de aansluitende taluds en afschermende voorzieningen zoals grondwallen aan te sluiten op de aanwezige taluds en het aanwezige reliëf ter plaatse.
- Wanneer de ecopassage onder de weg doorgaat dient het landschap als het ware vanzelf onder het viaduct door te lopen. Het aanzicht van het viaduct zorgt voor een ruim doorzicht.
- Bij afschermende voorzieningen aansluiten op bestaande terreinomstandigheden en taludhellingen. Rasters niet in het zicht plaatsen.

Landschappelijke structuur van de omgeving, cultuurhistorie

- De precieze plaats en de belijning van de zijkanten van de ecopassage moeten zijn afgestemd op de landschappelijke structuur van de omgeving, zoals lanenstelsels. Dit speelt vooral in oorspronkelijke cultuurlandschappen. Hiermee wordt ook het beeld vanaf de weg beïnvloed. Overigens is de plaats van de meeste ecoducten bij de uitvraag al vrij specifiek aangegeven.
- In cultuurhistorisch waardevolle landschappen is behoud en herstel van de landschappelijke structuren en andere cultuurhistorisch waardevolle objecten en kenmerken een uitgangspunt.

Samenhang met andere passages

In een aantal situaties is er meer aan de hand dan alleen een ecoduct over een snelweg. Soms voert het ecoduct tevens over een spoorlijn en soms moeten er andere wegen, fiets- of voetpaden worden gekruist.

- In principe wordt gestreefd naar een afstemming in vormgeving. Soms zijn er aanleidingen om verschillen te maken.
- Speciale aandacht moet worden besteed aan de belevingskwaliteit, sociale veiligheid en verlichting van paden, die onder een ecoduct door gaan.